

OIKEUS

2-3 / 2024

Viideskymmeneskolmas vuosikerta.
Julkaisijat: Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry &
Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys
Päätoimittajat:
Jenna Päläs, Tomi Tuominen,
Aura Kostiainen (vieraileva päätoimittaja)

Poliittisen talouden oikeus Suomessa 2020-luvulla

Mitä on poliittinen talous? Poliittiseksi taloudeksi (*political economy*) kutsuttu tieteenala tutkii taloutta systeeminä ja sitä, miten taloutta ohjataan yhteiskunnallisten rakenteiden, kuten vaikkapa politiikan ja oikeuden keinoin. Dialektisen perinteen mukaisesti keskeistä poliittisen talouden tutkimuksessa on hahmottaa yhtäältä, kuinka poliittiset päätökset ohjaavat tuotantorakenteita ja toisaalta, kuinka tuotantorakenteet vaikuttavat politiikkaan. Tutkimussuuntauksen synty voidaan ajoittaa yhteen modernin aikakauden alkamisen ja erityisesti kapitalistisen tuotantotavan muodostumisen kanssa. Oikeudella oli keskeinen rooli tässä yhteiskunnallisessa murroksessa: vahva omistusoikeus ja osakeyhtiömuoto mahdollistivat kapitalistisen tuotantotavan läpilyönnin (Sorsa 2013). Esimerkiksi *Max Weber*, oikeuden taloudellisen sosiologian uranuurtaja, näki markkinatalouden ja taloudellisten suhteiden perusedellytyksenä pakkotäytäntöönpantavissa olevat sopimukset (Swedberg 2006). Oikeus ja oikeuden instituutiot mahdollistavat näin talouden kehittymisen.

Mitä on poliittisen talouden oikeus? Poliittisen talouden oikeudellista tutkimusta, tai oikeuden roolia osana poliittista taloutta, voidaan kutsua poliittisen talouden oikeudeksi (*law of political economy*). Keskeinen kysymys poliittisen talouden oikeudessa on: miten oikeus ja oikeustiede lähestyvät ja käsitteellistävät poliittisen talouden alaan kuuluvia asioita? Kyse on siten lähtökohtaisesti poikki- ja monitieteisestä lähestymistavasta, ja keskusteluun voi osallistua esimerkiksi niin oikeustutkijoita, politiikan tutkijoita, taloustieteilijöitä kuin luonnontieteilijöitäkin.

Poliittisen talouden oikeus voi tehdä näkyväksi oikeuden ja talouden välistä suhdetta sekä näin avata kysyttäväksi näiden järjestelmien muutoin piiloon jääviä vaikutussuhteita ja instituutioita muokkaavia prosesseja. Poliittikka ja talous ovat erillisiä järjestelmiä, mutta myös toi-

siinsa sidoksissa monella tapaa. Poliittisen talouden oikeus voi myös tehdä näkyväksi ja tutkia yhteiskunnan eri osien välisiä suhteita: esimerkiksi miten markkinat, markkinatoimijat, julkiset instituutiot ja julkinen mielipide vaikuttavat toisiinsa (Kjaer 2020).

Miksi tutkia poliittista taloutta ja erityisesti poliittisen talouden oikeutta? Perimmäinen poliittisen talouden esittämä kritiikki on, että valtavirta-ajattelu ei korosta tarpeeksi talouden poliittisuutta; talous pyritään usein rajaamaan poliittisen päätöksenteon ulkopuolelle, jolloin talouteen liittyvät kysymykset jätetään joko teknokraattisen eliitin tai markkinavoimien ratkaistaviksi. Talouden määrittely politiikan ulkopuolelle kuuluvaksi teknistä osaamista vaativaksi lajiksi on kuitenkin yhtä lailla valinta kuin se, että pitää taloutta läpeensä poliittisena ja siksi meille kaikille kuuluvana asiana.

Oikeudella on perinteisesti ollut merkittävä rooli tässä ulossulkemisessa (ks. Gill 2011). Tästä näkökulmasta poliittisen talouden oikeuden tutkimuksen tekee tarpeelliseksi se, että keskeiset talouden instituutiot kuten ”omistus” ja ”sopimus” ovat nimenomaan oikeudellisia instituutioita; omistus ja sopimus ovat olemassa nyky muodossaan, koska laki sanoo näin. Tämä tekee näkyväksi sen, että talouteen liittyviä instituutioita voidaan myös muuttaa. Jos esimerkiksi vahva omistusoikeus hidastaa valtioiden mahdollisuutta tehdä kunnianhimoisempaa ilmastopolitiikkaa, on oleellista kysyä, tulisiko omaisuuden suoja arvottaa vähemmän kuin nykyään. Poliittinen talous ja poliittisen talouden oikeus on siis pitkälti kriittistä eikä pelkästään kuvailevaa tai normatiivista tutkimusta. Tutkimuksellinen katse suuntautuu nimenomaan siihen, miten nykyinen maailmanjärjestys on syntynyt ja mitkä ovat mahdollisuudet sen radikaaliin muutokseen (Gill – Cutler 2014). Toisaalta oikeus on myös endogeeninen: oikeus ja käsitykset oikeudesta rakentuvat ja uudistuvat siinä sosiaalisessa kentässä, jota oikeus pyrkii sääntelemään (Edelman 2008).

Mitkä teemat ovat ajankohtaisia poliittisen talouden oikeudessa 2020-luvulla? Poliittisen talouden oikeuden tutkijat ovat olleet kiinnostuneita erityisesti siitä, miten oikeudelliset instituutiot ovat tai voivat olla yhteiskunnallisten muutosten välittäjiä. Ilmaston lämpenemisestä johtuva väajäämätön ekokatastrofi ja siihen vastauksena esitetty kestävyys siirtymä ovat ilmiöitä, joita poliittisen talouden oikeus on erityisesti tarkastellut viime vuosina. Yhtä lailla kiinnostava ilmiö on digitalisaatio, jota yhdessä kestävyys siirtymän kanssa onkin kutsuttu termillä kaksoissiirtymä. Kestävyys siirtymä ja digitalisaatio muokkaavat molemmat osaltaan tuotantorakenteita, ja oikeudella on merkittävä rooli tässä muutoksessa. Oikeustutkimus onkin yhä enenevässä määrin kiinnostunut kestävyys siirtymän ja oikeuden välisestä suhteesta: voiko oikeus ohjata siirtymää haluttuun suuntaan vai onko se este siirtymälle (esim. Soininen ym. 2021)?

Oikeuden ohjauskeinojen tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden tarkastelussa tarvitaan usein esimerkiksi sekä oikeudellista, filosofista, yhteiskuntatieteellistä, taloustieteellistä että luonnontieteellistä osaamista, mikä haastaa tieteenalojen rajat ja johtaa kiinnostaviin havaintoihin näillä tieteenaloilla uskottavana pidetyn tietolähteen luonteiden eroista. Oikeudenmukainen kestävyys siirtymä näyttääkin vaativan entistä enemmän moniosaajia ja monialaisia tutkimusryhmiä, jotka pystyvät arvioimaan esimerkiksi ilmastopolitiikkaa niin oikeudellis-normatiivisesta kuin määrällisestä ja laadullisesta empiirisestä näkökulmasta. Monialaisesti esimerkiksi oikeuden endogeenisyyttä tutkimalla voimme lisätä ymmärrystä vaikkapa siitä, miten ai-

neellisoikeudelliset käsitteellistykset ja institutionaaliset prosessit suosivat tiettyjen näkökulmien korostumista ja vahvistavat vain tiettyjen kollektiivisten intressien huomioiduksi tuleamista yhteiskunnallisissa siirtymissä. Samalla lähestymistapa mahdollistaisi sellaisten oikeuden ja talouden välisessä suhteessa olevien tekijöiden tunnistamisen, jotka jopa estävät kestävä elämäntavan normalisoinnin.

Toisaalta on kyseenalaistettu se, onko kestävyys siirtymän tietoinen ohjaaminen ylipäätään mahdollista. Esimerkiksi ensimmäinen teollinen vallankumous ei ollut suunniteltu prosessi, vaan pääoman liikkeillä on väitetty olleen keskeinen vaikutus teknologiseen murrokseen (Newell 2015). Näin ollen poliittisen talouden oikeuden tutkijoiden tulisivat kohdistaa katseensa oikeuden pintatason lisäksi myös niihin oikeuden syvärakenteissa lymyväihin periaatteisiin ja käsitteisiin, jotka ohjaavat oikeuden – ja sitä myötä yhteiskunnan ja talouden – toimintaa huomaamattomasti.

Mitä tämä Oikeus-lehden erikoisnumero sisältää ja mitä se kertoo meille poliittisen talouden oikeuden tilasta Suomessa nyt? Erikoisnumeron artikkelit edustavat kattavasti erilaisia lähestymistapoja poliittisen talouden oikeuteen. Mukana on sekä käsitteellisiä-teoreettisia, empiirisiä kuin lainopillisiakin tutkimuksia. Toisaalta artikkeleiden aiheita voi kuvata myös siten, että ne käsittelevät aatehistoriaa, oikeuden ja muuttuvan yhteiskunnan välistä suhdetta sekä ajan-kohtaisia poliittisia ilmiöitä. Osa artikkeleista kiinnittyy suoremmin poliittisen talouden (ja poliittisen talouden oikeuden) tutkimustraditioon, osallistuen alan sisäisiin diskursseihin, kun taas toiset lähestyvät alaa oikeustutkimuksen perinteisistä näkökulmista. Suurin osa erikoisnumeron kirjoittajista on juristitaustaisia tutkijoita, mutta mukana on myös moni- ja poikkiteollisia yhteisjulkaisuja sekä sisäalojen tutkijoiden omia tekstejä. Kattaus on siis laaja monelakin mittarilla mitattuna.

Parasta on kuitenkin se, että erikoisnumero sisältää niin monta valtavan hienoa julkaisua: yhteensä kahdeksan artikkelia ja kolme katsausta. Erikoisnumero onkin nyt päättyvän päätoimittajakautemme paksuin Oikeus-lehti. Poliittisen talouden oikeutta kohtaan on siis kiinnostusta Suomessa. Hyvä näin!

Tomi Tuominen

Jenna Päläs

Aura Kostiainen

Lähteet

- Edelman, L. (2008), Law at Work: The Endogenous Construction of Civil Rights. Teoksessa L. B. Nielsen – R. Nelson (toim.), Handbook of Employment Discrimination Research. Springer.
- Gill, S. (2011), Valta ja vastarinta uudessa maailmanjärjestyksessä. Gaudeamus.
- Gill, S. – Cutler, A. (2014), New Constitutionalism and World Order: General Introduction. Teoksessa S. Gill – A. Cutler (toim.), New Constitutionalism and World Order. Cambridge University Press.
- Kjaer, P. (2020), The Law of Political Economy: An Introduction. Teoksessa P. Kjaer (toim.), The Law of Political Economy: Transformation in the Function of Law. Cambridge University Press.
- Newell, P. (2015), The Politics of Green Transformations in Capitalism. Teoksessa I. Scoones – M. Leach – P. Newell (toim.), The Politics of Green Transformations. Routledge.
- Soininen, N. – Romppanen, S. – Huhta, K. – Belinskij, A. (2021), A Brake or an Accelerator? The Role of Law in Sustainability Transitions. Environmental Innovation and Societal Transitions 41, s. 71–73.
- Sorsa, V. (2013), Mitä on poliittinen talous ja miksi sen tutkimusta tulee edistää? Poliittinen talous, 1(1), s. 66–80.
- Swedberg, R. (2006), Max Weber's Contribution to the Economic Sociology of Law. Annual Review of Law and Social Science, 2, s. 61–68.